

Samenvatting

Aanleiding en relevantie van het onderzoek

Het rapport 'De WED op de helling' is het resultaat van een onderzoek uitgevoerd door een drietal medewerkers van de vakgroep Strafrecht en Criminologie van de Rijksuniversiteit Groningen, in opdracht van het WODC. Aanleiding daarvoor waren de ervaringen in verschillende wetgevingstrajecten (en uit interdepartementale contacten) die bij de directie wetgeving van het ministerie van Justitie de indruk wekten, dat de uit 1951 daterende en sindsdien vele malen aangepaste WED niet meer voldeed aan de eisen van deze tijd. Met het oog daarop werd de onderzoeksgroep verzocht de WED integraal onder de loep te nemen, of anders gezegd: op de helling te zetten om een zo compleet mogelijke inspectie te kunnen uitvoeren. Kernvraag daarbij was of de enorme uitbreiding van het werkingsbereik van de WED, en het daarmee samenhangende veranderende karakter van de wet, nog wel viel te rijmen met de oorspronkelijke doelstelling waaraan de WED haar bestaansrecht ontleent, althans ontleende. Deze kernvraag is in de onderzoeksopdracht opgesplitst in een aantal (mogelijke) onderzoeksvragen die betrekking hadden op zaken als:

- de verhouding van de WED tot het bestuursrecht en tot het commune strafrecht;
- de criteria op grond waarvan, en de wijze waarop, voorschriften uit bijzondere wetten worden bestempeld tot economische delicten in de zin van de WED (de limitatieve opsomming in art. 1 en 1a WED);
- de gekozen systematiek met betrekking tot het WED-sanctierecht;
- het stelsel van voorlopige maatregelen;
- de afzonderlijke rechtsgang voor WED-delicten;
- het voortraject in de WED-handhaving (en de verhouding tussen het bestuurlijke toezicht en de strafrechtelijke opsporing).

Probleemstelling

De onderzoeksgroep heeft de kernvraag en de (mogelijke) onderzoeksvragen uit de onderzoeksopdracht vertaald in de volgende centrale probleemstelling:

Biedt de WED nog een kader voor de strafrechtelijke handhaving van belangrijke delen van het ordeningsrecht dat:

- dogmatisch verantwoord is
- systematisch en coherent is geordend
- recht doet aan de relatie tot andere, met name bestuurlijke handhavinginstrumenten.

Met andere woorden: heeft de WED zoals die nu is vormgegeven, nog wel bestaansrecht?

Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is traditioneel juridisch-dogmatisch van opzet. Daarbij is – met gebruikmaking van de relevante kamerstukken en literatuur – veel nadruk gelegd op de analyse van de juridisch-systematische uitgangspunten van de WED in relatie tot nadien opgetreden wijzigingen in de wetgeving en de uitleg van de wet in de jurisprudentie.

Niet is (empirisch) onderzocht hoe de WED in de praktijk functioneert.

Wel zijn op beperkte schaal interviews gehouden met enige praktijkmensen die in de economische strafrechtspleging werkzaam zijn als ‘economische’ officier van justitie, economische politierechter en parket- en gerechtssecretaris. De interviews zijn afgenomen in de arrondissementen Den Haag, Leeuwarden en Rotterdam. De interviews waren bedoeld om mogelijke knelpunten te signaleren waarop het onderzoek zich mede zou kunnen richten. Verder boden de interviews een platform voor suggesties ter verbetering of aanpassing van de WED.

Naast de interviews is aan het einde van de onderzoeksperiode een ‘expertmeeting’ gehouden waarbij de belangrijkste voorlopige bevindingen zijn voorgelegd aan een groep deskundigen die in de praktijk te maken hebben met de WED. Deze groep betrof personen die werkzaam zijn bij diverse onderdelen van het Openbaar Ministerie (parket generaal, functioneel parket, als officier van justitie en als advocaat-generaal), in de rechtspraak (economische politierechter) en diverse ministeries (ministerie van Justitie (directoraat-generaal wetgeving, rechtspleging en rechtsbijstand en directoraat-generaal rechtshandhaving), ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (directie juridische zaken) en ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu). De expertmeeting is een nuttig middel gebleken bij het toetsen van de voorlopige bevindingen van de onderzoekers. De aanwezigen konden zich in grote lijnen vinden in de gepresenteerde voorstellen.

Belangrijkste bevindingen en conclusies

De analyse van de bijzondere kenmerken van de WED

De oorspronkelijke bestaansredenen van de WED

In de memorie van toelichting bij het oorspronkelijke ontwerp van de WED worden twee redenen gegeven voor de behoefte aan een bijzondere wet ter regeling van de opsporing, de vervolging en de berechting van economische delicten. In de eerste plaats werd de noodzaak gevoeld van ordening en uniformering van de handhaving van een aantal toentertijd bestaande economische wetten en regelingen. In de tweede plaats zou de aard van ‘het’ economische delict bijzondere voorzieningen eisen met betrekking tot de rechterlijke organisatie en het materiële en formele strafrecht. De

noodzaak van bijzondere voorzieningen werd in de toelichting gefundeerd op een drietal eigenschappen die de meeste economische delicten met elkaar gemeen zouden hebben: “zij zijn nog slechts sedert kort delict, zij treffen belangen, die te gecompliceerd zijn om door ieder aanstonds te worden overzien en die soms voor uiteenlopende waardering, ook door de rechter, vatbaar zijn, en ten slotte brengen zij grote voordelen voor de delinquent mede, die hun aantrekkingskracht niet alleen in een voorbijgaand affect, maar ook bij nuchtere afweging doen gelden.”

De bijzondere voorzieningen die de indieners van het wetsvoorstel op het oog hadden, kunnen als volgt worden gerubriceerd:

- voorzieningen om de deskundigheid van de rechterlijke macht en van het OM te waarborgen;
- een stelsel van zware straffen ('streng strafrecht') en andere voorzieningen en regelingen om een krachtige repressie op economisch terrein mogelijk te maken;
- een stelsel van deels verruimde opsporingsbevoegdheden, aangepast aan de 'verschijningsvorm' van het economische delict;
- een stelsel van (t.o.v. het commune strafprocesrecht) strafprocessuele vereenvoudigingen en minder strenge vormvoorschriften;
- een stelsel van ('ingrijpende') voorlopige maatregelen.

Als gezegd, heeft de WED sinds 1951, zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin, een flink aantal wijzigingen ondergaan en leek de WED zich steeds verder te verwijderen van haar oorspronkelijke bestaansgrond en doelstelling.

Het oorspronkelijk vrij beperkte werkingsbereik van de WED is in de loop van de jaren steeds meer losgelaten en het 'onderbrengen' van wetten in de WED is tegenwoordig in veel gevallen gebaseerd op pragmatische overwegingen: de WED biedt een geschikt instrumentarium voor de strafrechtelijke handhaving van bijzondere (ordenings)wetten. De legitimatie van de – ten opzichte van het commune straf(proces)recht – afwijkende voorzieningen lijkt daarmee dus niet langer te worden ontleend aan de 'bijzondere eigenschappen' van de delicten waartoe de WED zich aanvankelijk beperkte, maar aan de geschiktheid en werkbaarheid van de bijzondere voorzieningen voor de strafrechtelijke handhaving van bijzondere (ordenings)wetgeving in het algemeen.

Onderzocht is of daaraan inderdaad nog voldoende rechtvaardiging is te ontleen voor de hiervoor geschetste 'bijzondere voorzieningen' en de andere verschillen ten opzichte van het commune straf(proces)recht, of dat – nu de WED zich steeds verder lijkt te verwijderen van haar oorspronkelijke bestaansgrond – communisering van de 'bijzondere voorzieningen' in de rede ligt. In dat verband is een analyse gemaakt van de 'bijzondere voorzieningen' op het vlak van het materiële recht (het WED-sanctie-recht), de WED-handhaving in de voorfase (opsporing versus toezicht) en de WED-berechting. Dat heeft tot de volgende conclusies geleid.

Kenmerken en bijzonderheden van de WED

Een van de 'bijzondere voorzieningen' in de WED betreft de wijze van strafbaarstelling, die in belangrijke mate afwijkt van de wijze van strafbaarstelling in het Wetboek van Strafrecht. De WED stelt geen straf op gedragingen, maar op 'overtredingen van voorschriften' gesteld bij of krachtens in art. 1 of 1a opgenomen bepalingen. In de strafbaarstelling van 'overtredingen van voorschriften' komt het sluitstukarakter van het strafrecht tot uitdrukking: de overheid treedt in ordeningswetten regulerend op door middel van gebods- en verbodsvoorschriften en het strafrecht biedt de strafbedreiging. De bijzondere strafbaarstellingstechniek die onder meer in de WED voorkomt, vindt met andere woorden haar rechtvaardiging in het ordeningskarakter van de onderliggende wetgeving.

Dat neemt niet weg, dat er in het kader van een eventuele herziening van de WED veel is te zeggen voor een ander systeem van strafbaarstelling. De ellenlange lijsten zouden daarbij kunnen verdwijnen. In plaats daarvan kan worden volstaan met het definiëren van de verschillende categorieën ordeningsdelicten met het daarbijbehorende sanctiepakket. De strafbaarstelling als ordeningsdelict kan dan plaatsvinden in de bijzondere wet zelf.

Daarnaast kent de WED een eigen (afwijkend) sanctiestelsel.

Het sanctiestelsel van de WED wordt op het eerste gezicht sterk gekleurd door het bepaalde in art. 5 WED: 'Tenzij bij de wet anders is bepaald, kunnen ter zake van economische delicten geen andere voorzieningen met de strekking van straf of tuchtmaatregel worden getroffen dan de straffen en maatregelen, overeenkomstig deze wet op te leggen.'

Met deze bepaling heeft de wetgever enerzijds een eind willen maken aan de voordien bestaande chaotische berechting van economische delicten door diverse tuchtrechtelijke, strafrechtelijke en quasi-strafrechtelijke instanties. De berechting van economische delicten diende voortaan primair te worden uitgevoerd door de (economische) strafrechter. Anderzijds werd art. 5 WED gezien als een 'waarborg tegen verkapte bestraffing'.

Deze 'geslotenheid' van het sanctiestelsel is de laatste jaren vergaand gerelativeerd, onder meer doordat de wetgever steeds vaker uitzonderingen op het beginsel van art. 5 WED heeft gecreëerd door niet-strafrechtelijke sancties met de strekking van een straf mogelijk te maken ten aanzien van economische delicten. Het betreft de bestuursrechtelijke handhavingstrajecten waarin sancties als de bestuurlijke boete en de last onder dwangsom kunnen worden opgelegd. De achtergrond van de opkomst van deze sancties ligt voor een belangrijk deel in veranderende opvattingen over de rechtshandhaving en in het streven naar effectievere

wijzen van afdoening dan door middel van het strafrecht. Van het op art. 5 WED gebaseerde primaat van het strafrecht bij de handhaving van wetten die onder de WED vallen, is dus weinig meer over. De haaks op art. 5 WED staande opmars van de bestuursrechtelijke handhaving maakt een nadere positionering van de WED noodzakelijk.

Een tweede in het oog springend kenmerk van het sanctiestelsel van de WED is de *uniformiteit* daarvan. Ten aanzien van ieder economisch delict volgen de mogelijk op te leggen straffen en maatregelen in beginsel uit art. 6 e.v. van de wet. De mogelijke geldboetes en vrijheidsstraffen zijn daarbij in belangrijke mate gekoppeld aan de verschillende – in art. 1 en 1a WED gerubriceerde – categorieën voorschriften. Zo geldt bijvoorbeeld voor *alle* in art. 1 ten 4^e van de WED opgenomen voorschriften dat het handelen in strijd met die voorschriften kan worden gestraft met een geldboete van de vierde categorie en/of hechtenis van ten hoogste zes maanden (art. 6 lid 1 ten vierde, eerste volzin). De bijkomende straffen van art. 7 en de maatregelen van art. 8 kunnen bovendien bij ieder economisch delict worden opgelegd.

De uniformiteit van het (gesloten) strafstelsel spoorde aanvankelijk goed met het relatief beperkte aantal, onderling sterk inhoudelijk samenhangende, economische delicten. De huidige veelheid van economische delicten kent echter een veel minder sterke *inhoudelijke* samenhang. Gesteld kan worden dat deze sterk verminderde samenhang tussen 'de' economische delicten dan ook een daarop aangepast en rijker geschaakt strafstelsel vereist.

Wat betreft de specifieke kenmerken van de *afzonderlijke straffen* die deel uitmaken van het WED-sanctiestelsel, brengt het veranderende karakter van de WED met zich mee dat het bestaansrecht van een aantal van deze (van het commune strafrecht afwijkende) sancties opnieuw zal moeten worden bezien. Op grond van een analyse van de afzonderlijke sancties blijkt dat er in bijna alle gevallen veel is te zeggen voor een harmonisatie van de desbetreffende voorzieningen met hun commune pendanten (ook wel 'communisering' genoemd: het gemeen maken van voorzieningen in bijzondere wetten). Voor sommige sancties geldt zelfs dat ze geheel kunnen worden geschrapt. Voorzover de (t.o.v. het commune recht) afwijkende sancties nog wel zijn te rechtvaardigen, is het wenselijk om meer dan nu het geval is, te differentiëren in het toepassingsbereik daarvan, eveneens met het oog op het (grote) verschil in karakter van, en de sterk verminderde samenhang tussen, de verschillende voorschriften die in de loop van de tijd onder het werkingsbereik van de WED zijn gebracht.

De analyse van het *stelsel van (ruime) WED-opsporingsbevoegdheden*, en de ontwikkelingen die zich ten aanzien daarvan sinds 1951 hebben voorgedaan, leidde tot de volgende bevindingen.

Algemeen gesproken kan worden gesteld dat de eigen handhavingsproblematiek die kenmerkend is voor ordeningswetgeving, een optimale afstemming tussen de bestuursrechtelijke toezichtbevoegdheden en strafrechtelijke opsporingsbevoegdheden noodzakelijk maakt. Met het oog daarop heeft de wetgever zich in het kader van de 'aanpassingswetgeving 3e tranche Awb' dan ook beijverd om titel III WED ('van de opsporing') zo veel mogelijk te 'harmoniseren' met afdeling 5.2 Awb ('toezicht op de naleving'). Deze afstemming is niet alleen op praktische gronden wenselijk of noodzakelijk, maar ook vanwege een aantal meer inhoudelijke redenen. In wetgeving die als ordeningswetgeving wordt aangemerkt, staat een effectieve wetshandhaving in het algemeen voorop. De strafrechtelijke wetshandhaving geldt daarbij als het strafrechtelijke sluitstuk van de primair bestuursrechtelijke handhavingsmechanismen en -strategieën. Dat brengt bijna per definitie met zich mee, dat de opsporingsbevoegdheden in de pas zullen moeten lopen met de toezichtbevoegdheden die aan het bestuur zijn toegekend. Het is immers niet goed denkbaar of verdedigbaar, dat het speciale karakter van de rechtsbetrekkingen die door ordeningswetgeving worden genormeerd, 'ruime' toezichtbevoegdheden rechtvaardigt (die overigens niet zelden tot het opleggen van forse bestuurlijke boetes kunnen leiden), terwijl de opsporing van ordeningsdelicten wordt onderworpen aan stringente beperkingen, zoals bijvoorbeeld het vereiste van een concrete verdenking. Daarbij moet worden bedacht dat overtredingen van ordeningswetgeving over het algemeen slechts aan het licht komen door actief toezicht en spuurwerk van overheidswege. Immers, naarmate overtredingen uitsluitend een schending opleveren van 'het algemeen belang' dat door ordeningswetgeving wordt beschermd, en particuliere burgers daardoor dus niet in hun privé-belangen worden getroffen, zal de overheid het niet van aangiftes en dergelijke moeten hebben. Reactieve opsporing op basis van een concrete verdenking zal dan over het algemeen niet volstaan. De – ten opzichte van het Sv – ruimere opsporingsbevoegdheden zijn in beginsel dan ook zeker te rechtvaardigen. In dat verband is het tevens goed verdedigbaar dat in het kader van de strafrechtelijke handhaving van de wetgeving die onder het bereik van de WED valt, wordt uitgegaan van een 'ruim' opsporingsbegrip. Hoewel in het kader van de WED al wordt gewerkt met een (t.o.v. het Sv) ruimer opsporingsbegrip, verdient het aanbeveling uit te gaan van een opsporingsbegrip waarvoor *niet* het verdenkingscriterium (al dan niet in afgezwakte vorm, zoals in de WED) maar het 'doelcriterium' doorslaggevend is. Opsporing kan dan worden gedefinieerd als: onderzoek van overheidswege dat erop is gericht strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde mogelijk te maken. Het zal duidelijk zijn dat het, gezien de sterke verwevenheid tussen de bestuurlijke en strafrechtelijke handhaving van ordeningswetgeving, nodig is om vast te kunnen stellen welk normatief kader (waarborgen, voorwaarden, gezagsverhoudingen enzovoort) in een concreet geval van toepassing is.

Een ruim opsporingsbegrip waarin het doelcriterium vooropstaat, biedt daarvoor de oplossing.

Het WED-stelsel van (t.o.v. het Sv) ruime opsporingsbevoegdheden is als stelsel goed te verdedigen. Dat geldt echter niet voor elk van de *afzonderlijke opsporingsbevoegdheden* waarin titel III WED voorziet. Met name wat betreft de inbeslagnemingsbevoegdheid van art. 18 WED, kan worden aangetoond, dat er onvoldoende rechtvaardiging bestaat voor deze (van haar commune equivalent) afwijkende bevoegdheid. Het is dan ook wenselijk de inbeslagnemingsbevoegdheid van art. 18 WED te communiseren (te harmoniseren met het stelsel van het Sv).

Voor enkele andere WED-opsporingsbevoegdheden geldt, dat ze kunnen worden gemist, aangezien ze geen zelfstandige betekenis meer hebben. Voor de WED-opsporingsbevoegdheden die wel een zelfstandig bestaansrecht hebben, geldt hetzelfde als is opgemerkt met betrekking tot de (t.o.v. het commune strafrecht afwijkende) sancties waarin de WED voorziet: het verdient aanbeveling om, meer dan nu het geval is, (wettelijk) te differentiëren in de toepassing van deze bevoegdheden. Ook dat hangt samen met het steeds grotere werkingsbereik dat de WED in de loop van de tijd heeft gekregen. Naargelang er steeds meer categorieën overtredingen onder het bereik van de WED worden gebracht, en er navenant steeds minder sprake is van inhoudelijke samenhang, neemt de noodzaak tot maatwerk toe: verscheidenheid in eenheid.

Een andere bijzonderheid is het stelsel van *voorlopige maatregelen* (art. 28, 29 WED). De analyse daarvan resulteerde in enkele bevindingen die als volgt kunnen worden samengevat.

De voorlopige maatregelen betreffen snel inzetbare en krachtige middelen die een belangrijke functie kunnen vervullen bij het voorkomen van recidive en het beëindigen van voortdurende delicten. Zowel de officiersmaatregelen als de rechtersmaatregelen lijken dan ook onmisbaar om een effectieve wetshandhaving te kunnen bewerkstelligen. Zozeer zelfs, dat onderzocht zou moeten worden of de voorlopige maatregel ook op andere terreinen dan het economisch ordeningsrecht goede diensten kan bewijzen.

Een bijzonderheid is ook de *transactiebevoegdheid* van art. 36 en 37 WED. Art. 37 kent de mogelijkheid om de aan de OvJ toegekende transactiebevoegdheid toe te kennen aan bepaalde lichamen en personen met een publieke taak belast, zij het onder toezicht van, en volgens richtlijnen te geven door, het OM. Deze constructie lijkt – althans in theorie – de effectiviteit van de wetshandhaving te kunnen bevorderen, daar de afdoeningsbevoegdheid in handen kan komen van gespecialiseerde organen of personen die – anders dan het OM in veel gevallen – over bijzondere deskundigheid terzake beschikken. Belangrijk voordeel van de regeling van art. 37 WED is dat de uitoefening van de transactiebevoegdheid door

middel van richtlijnen wordt gecoördineerd door het OM. De eenheid in de rechtshandhaving wordt daarmee bevorderd. Deze voordelen blijven bestaan indien de mogelijkheid om de transactiebevoegdheid aan anderen dan het OM te verlenen wordt omgezet in de mogelijkheid om anderen dan het OM de bevoegdheid te geven strafbeschikkingen uit te vaardigen (vgl. het wetsvoorstel dat daartoe is ingediend).

Een bijzonder kenmerk van de WED is voorts dat de *berechting* van economische delicten primair is opgedragen aan zogenoemde 'economische kamers'. Vastgesteld kan worden dat de noodzaak van deskundigheid en specialisatie op het terrein van de berechting van economische delicten heden ten dage nog steeds opgaat. Nog steeds geldt dat de betrokken wettelijke materie moeilijk te hanteren is. Tegelijkertijd echter kan gezegd worden dat 'echte' specialisatie, juist vanwege het enorme aantal uiteenlopende regelingen dat via de WED wordt gehandhaafd, binnen de rechterlijke macht onbereikbaar is geworden. Gesteld kan worden dat het geheel laten vervallen van de economische berechting systematisch en praktisch gezien geen bijzondere bezwaren oplevert. De formeel-wettelijke fundering van de economische berechting heeft nauwelijks toegevoegde waarde; de facto kan specialisatie afhangen van zelfregulering binnen de gerechten

De WED in het licht van de rechtsontwikkeling

De vraag naar het bestaansrecht van de WED kan niet uitsluitend op basis van een vergelijking van haar huidige inhoud met het commune recht worden beantwoord. De vraag is namelijk niet alleen of de WED in haar huidige vorm nog bestaansrecht heeft, maar ook of een vernieuwde, herziene WED een zinvolle functie zou kunnen vervullen. Daartoe zijn de plaatsbepaling en de rol van de WED bij de handhaving van het ordeningsrecht geschetst in het licht van een aantal ontwikkelingen. Enkele voorbeelden daarvan: de enorme vlucht die de bestuursrechtelijke handhaving van ordeningswetgeving de laatste decennia heeft gemaakt; de toenemende 'europeanisering' van het ordeningsrecht; de reorganisatie van de vervolging en de opsporing; en het wetsvoorstel 'OM-boete'. Gelet op de actuele situatie zoals die zich op het terrein van het economisch strafrecht ontwikkelt, is vervolgens nagegaan of er behoefte bestaat aan nieuwe afwijkende voorzieningen binnen de WED.

De belangrijkste conclusie is, dat er goede gronden zijn (en er voorts geen dogmatische belemmeringen bestaan) om in een herziene WED voorzieningen op te nemen met betrekking tot de afstemming van de bestuurlijke en de strafrechtelijke wetshandhaving en met betrekking tot de samenwerking op dat terrein.

Er dient dan ook onderzocht te worden welke functie een herziene WED

daarin kan vervullen. Daarbij kan in het bijzonder gedacht worden aan (1) de institutionalisering van overlegvormen, (2) de vastlegging van een coördinerende rol van het OM, (3) een wettelijke inkadering van handhavingsarrangementen, (4) een regeling van de informatie-uitwisseling en (5) een regeling van het zogenoemde 'meeliften' op andermans bevoegdheden.

Enkele andere conclusies die de verkenning van de actuele ontwikkelingen op het terrein van het economisch strafrecht heeft opgeleverd, zijn:

- Bij een eventuele herziening van de WED dient het uitgangspunt te zijn dat er naast de strafrechtelijke handhaving andere vormen van handhaving staan. Art. 5 WED, dat voorzorg in een exclusieve rol voor de WED bij de punitieve handhaving van het economisch recht, is achterhaald;
- De kracht van de WED zoals die zich heeft ontwikkeld, ligt in haar eenheidscheppende functie. Gesteld kan worden dat deze eenheidscheppende functie niet alleen van groot belang is voor wetgeving die onder het bereik van de WED is gebracht, maar voor het gehele ordeningsrecht. Het uitgangspunt bij een eventuele herziening van de WED zou dan ook moeten zijn dat zij een algemene regeling dient te geven voor de strafrechtelijke handhaving van in beginsel het gehele ordeningsrecht;
- Het voortschrijdende proces van 'europeanisering' kan (opnieuw) de behoefte doen ontstaan aan bijzondere – van het commune recht afwijkende – voorzieningen op het terrein van het ordeningsrecht. Een herziene WED biedt daarvoor de nodige mogelijkheden. Directe strafbaarstelling van EU-verordeningen is, indien daaraan behoefte zou bestaan, bij uitstek op zijn plaats in een herziene WED.

Het opmaken van de balans

De bevindingen die de analyse van de bijzondere kenmerken en voorzieningen van de huidige WED heeft opgeleverd, ingebed in een doordenking van de actuele ontwikkelingen op dit terrein, hebben aan de basis gelegen van enkele algemene conclusies en aanbevelingen waarin dit onderzoek heeft geresulteerd. Het betreft een keuze uit tal van varianten van meer of minder vergaande vormen van harmonisering en/of integratie van economisch en commuun recht, die – om de gedachten te bepalen – zijn teruggebracht tot een drietal modellen. Model 1: afschaffing van de WED. Model 2: een ingrijpende herziening van de WED. Model 3: een meer of minder beperkte harmonisering. Op grond van een aantal inhoudelijke en pragmatische overwegingen heeft de afweging uiteindelijk de volgende aanbevelingen opgeleverd.

- Een drietal ontwikkelingen – communisering, de vergroting van het werkingsbereik van de wet en het verlies aan exclusiviteit – hebben het bestaansrecht van de WED ondergraven. Het verdient aanbeveling de

WED ingrijpend te herzien. Daarbij zou de WED omgebouwd moeten worden tot een WOD (Wet op de orderingsdelicten), dat wil zeggen tot een raamwet die in beginsel het gehele orderingsstrafrecht omvat;

- In een nieuwe WOD dienen alleen voorzieningen te worden opgenomen op punten waarop een afwijking van het commune recht gerechtvaardigd is. Waar mogelijk verdient harmonisatie aanbeveling. Voorzover nog behoefte bestaat aan afwijkende voorzieningen op het terrein van het economisch strafrecht, is dat vanwege het orderingskarakter van dat recht, niet vanwege het economisch karakter daarvan.